

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЛІКО-ШКОЛА"

«Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках в початковій школі».

Галушкіна Віта Олександрівна
учитель початкових класів

Київ 2020 р.

З того часу, коли освіта України кардинально змінилася з початками НУШ, виникла необхідність в оновленні методів і прийомів навчання, у запровадженні інноваційних технологій у процес формування в учнів предметних і життєвих компетентностей.

Сучасному суспільству потрібні громадяни, які здатні орієнтуватися у мінливості життя, приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, самооцінювати результати своєї діяльності, вміти мислити гнучко, динамічно, бути здатним адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення.

Вступ.

Важливо, що підтвердження цьому ми знаходимо у вирішальних для найближчого майбутнього документах, визначених провідною світовою спільнотою як топ-10 soft skills, – м'яких навичках у вимогах 2020 року (у порівнянні з 2015 роком):

Top 10 soft skills (топ 10 м'яких навичок)			
2020		2025	
1	Комплексне розв'язання проблем	1	Аналітичне мислення та інноваційність
2	Критичне мислення	2	Активне навчання та навчальні стратегії
3	Креативність	3	Комплексне розв'язання проблем
4	Управління людьми	4	Критичне мислення та аналіз
5	Кординація дій з іншими	5	Креативність, оригінальність та ініціативність
6	Емоційний інтелект	6	Лідерство та соціальний вплив
7	Складання суджень і ухвалення рішень	7	Використання, моніторинг та контроль технологій
8	Сервіс-орієнтування	8	Проектування технологій та програмування
9	Взаємодія, ведення перемовин	9	Стійкість, стресостійкість та гнучкість
10	Когнітивна гнучкість (вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу)	10	Аргументованість, вирішення проблем та генерування ідей

Цілком слушно спотстерігаємо утримання в рейтингу позиції «критичне мислення» та «креативність».

Обґрунтування теми досвіду.

Я - як вчитель-практик, вважаю, що молодшого школяра можна навчити мислити, тобто робити аналіз та впорядковувати подібне і відмінне. Це є основою розвитку критичного мислення. Тому логічним є вибір теми моєї роботи: «Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів».

Критичне мислення – мислення вищого порядку, що спирається на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності. Ряд вчених стверджують, що періодом активного розвитку критичного мислення є молодший шкільний вік. А розпочинати навчати цього варто з перших днів перебування дитини у першому класі.

Освітня технологія розвитку критичного мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів. В її основу покладено ідеї Ж. Піаже, Л.Виготського та ін. щодо творчої співпраці вчителя та учня.

Метою цієї технології є:

- ✓ створювати сприятливі умови для творчого мислення дітей;
- ✓ формувати вміння ставити проблему,
- ✓ приймати самостійні рішення та чітко аргументувати свої думки;
- ✓ розвивати самостійність і комунікативні навички;
- ✓ виховувати колективізм, поважне ставлення до співрозмовника.

Запровадження цієї технології сприяє набагато кращому засвоєнню знань, адже інтерактивність методики спрямована не на запам'ятовування, а на вдумливий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошуки її вирішення. Особливо хочеться підкреслити, що для впровадження даної методичної системи не потрібно ніяких додаткових обставин.

Єдина необхідна умова - це бажання вчителя працювати.

Основна частина.

Значуще, що у даному випадку моє вчительське кредо співпадає з провідною думкою педагога-демократа, прибічника розвивального навчання А.Дістервега: «Звичайний учитель подає істину, а хороший – учить її знаходити».

Учням початкових класів з певного віку доступні такі мисленнєві операції, які є основою для формування критичного мислення: уміння самостійно здобувати знання, робити висновки, порівнювати, просуватися від конкретного до абстрактного.

Саме тому уроки, що сплановані з дотриманням відповідних до технології форм і методів формування та розвитку критичного мислення, створюють плідне підґрунтя для цього під час:

- ✓ опрацювання інформації,
- ✓ розв'язання задач і проблем,
- ✓ оцінки ситуації,
- ✓ вибору раціональних способів діяльності.

Структура уроку критичного мислення суттєво не відрізняється від структури класичного уроку:

1. Розминка-оргмомент, створення сприятливого психологічного клімату.
2. Обґрунтування навчання - постановка мети, мотивація до вивчення теми.
3. Актуалізація знань, зацікавленість, відтворення знань та вмінь, необхідних для наступних етапів уроку.

Він має такі цілі:

- ✓ допомагає встановити рівень власного знання, до якого можна додати щось нове, доповнити;

- ✓ сприяє виявленню поверховості, неточності, неправильності у вже наявних знаннях;
- ✓ активізує мислення учнів;
- ✓ створює зацікавленість, спрямовує на вивчення, дослідження проблеми.

Варто пам'ятати, що факторами, які суттєво впливають на результативність уроку, є:

- ✓ особистісні якості вчителя,
- ✓ знання педагога,
- ✓ його ерудиція,
- ✓ володіння професійно-методичними вміннями.

Якісний урок - основа моєї з учнями навчальної діяльності. Від того, як він побудований, чим насичений, наскільки цікавий і спонукаючий до дії, залежить результат успішності учнів. Зрозуміло, що такий урок, зазвичай, не є стандартним. Переважно, саме навпаки, це - урок-подорож, урок-гра, урок-змагання, урок-дослідження, урок-казка тощо.

Для цього використовую різноманітні методи навчання: словесні, наочні, проблемні, пошукові, самостійні, практичні. Вміло поєдную групову, фронтальну та індивідуальну форми організації навчання. Вважаю недоцільним застосовувати лише якусь одну зі згаданих і поясню чому.

Індивідуальній навчальній діяльності не властива пряма взаємодія учнів між собою. В них є можливі прогалини в знаннях, недостатня сформованість умінь самостійної навчальної діяльності. Таку ситуацію вдало компенсує групова діяльність. Саме в групі слабкий учень почувається комфортніше, спокійніше, тягнеться за сильним та більш успішним учнем, отримує позитивний досвід. В групі школярі також спостерігають різноманітні варіанти взаємодії-спілкування, які згодом охоче наслідують.

Проте, якщо надавати перевагу лише груповій роботі, то можна «втратити» сильного учня. Тому лише вдале та доцільне поєднання індивідуальної і групової форм організації навчання допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність, впраність та самостійність підвищують ефективність уроку.

На своїх уроках надзвичайну увагу приділяю інтерактивним методам і прийомам подання матеріалу, спрямованим на розвиток критичного мислення:

Технологія ситуативного моделювання (навчання у грі)	Колективно-групове навчання (фронтальні методи)	Кооперативне навчання	Технологія опрацювання дискусійних питань
Рольова гра	Мікрофон	Робота в групах	Займи позицію
	Мозковий штурм	Робота в парах	Зміни позицію
	Навчаючи вчуся	Акваріум	Дискусія
Імітаційна гра	Незакінчене речення	Коло ідей	Прес
	Дерево рішень	Проект	

--	--	--	--

У подальшому – практичній частині опису досвіду, пропоную методики та прийоми технології розитку критичного мислення, які використовую у власній практиці найчастіше.

Колективно-групове навчання (фронтальні методи).

«Мозковий штурм» - це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що здійснюється через вільне накопичення ідей з певної теми, вираження поглядів усіх учасників. Цей метод дає змогу групі учнів використовувати свої інтелектуальні можливості для швидкого та ефективного виконання завдання.

Методика «Гронування» є методикою навчання, яка спонукає учнів думати вільно та відкрито стосовно певної теми. Вона передусім націлена на стимулювання мислення про зв'язки з окремими поняттями. Гронування може бути використано як на етапі актуалізації, так і на етапі усвідомлення.

Етапи гронування: написати центральне слово, потім записати слова та фрази, які спадають на думку з обраної теми. Записати стільки ідей, скільки дозволить час, або доти, доки вони не будуть вичерпані. Коли всі ідеї записані, встановити, там, де це можливо, зв'язки між поняттями.

QR-коди уроків української мови у 1-ому та 3-ому класах із застосуванням вказаних методик:

Зрозуміло, що застосування лише однієї вправи чи методу не збагатило б урок. Тому я намагаюся поєднувати такі інтерактивні вправи там, де це доцільно.

Проблемне питання - це провідний елемент технології проблемного навчання та критичного мислення. Проблема формулюється у вигляді питання, на яке учасники шукають відповідь. Часто вона складається з певного ланцюжка міркувань, тобто встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Таке завдання вимагає від дітей значної розумової діяльності. Школярам іноді це зробити важко з огляду на те, що їм не вистачає знань і досвіду.

Проблемне питання може виступати самостійною одиницею, а може входити до складу певного завдання.

«Мікрофон». Вчитель пропонує учням кількома словами або реченнями висловити свою думку стосовно певного питання. Школярі через уявний «мікрофон», який передається від учня до учня, озвучують власне бачення тієї чи іншої ситуації. Перевагою цього методу є те, що учнів не потрібно об'єднувати у групи. Недоліком може бути те, що діти цього віку не завжди

готові до висловлювання власної думки як самостійної та незалежної ідеї. Тому робота над методикою реалізації вказаного методу має бути системною.

«Незакінчене речення». Цей прийом часто поєднується з «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних думок, порівняти їх з іншими. Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватись, учитель формулює незакінчене речення й пропонує учням закінчити його. Кожний наступний учасник обговорення повинен починати свій виступ із запропонованого початку. Учні працюють з відкритими реченнями, наприклад: «Сьогодні для мене найбільшим відкриттям було...»

QR-коди уроків природознавства у 3-ому класі із застосуванням вказаних методик:

Методика «Кубування» полегшує розгляд різних сторін теми. Цей підхід передбачає використання кубика із написанням на кожній грані вказівки щодо напрямку мислення або письма. Наприклад, можливі такі вказівки на гранях:

Описати це (колір, форма, розміри). Порівняти це (На що це схоже? Чим відрізняється?). Встановити асоціації (Про що це змушує думати? Що спадає на думку?). Проаналізувати це (Яким чином це зроблено? Ви можете це уявити?). Знайти застосування цьому (Яким чином це може бути використано?).

Методика «Сенкан» - це вірш, який складається з п'яти рядків. Такий формат дозволяє синтезувати інформацію і факти у стисле висловлювання, яке достатньо широко описує та віддзеркалює тему, маючи наступну послідовність:

1-й рядок — тема (іменник);

2-й рядок — опис (прикметник);

3-й рядок — дія (дієслово), пов'язане з темою;

4-й рядок — ставлення (фраза), почуття з приводу обговорюваного;

5-й рядок — перефразування сутності (синоніми, узагальнення, підсумок)

QR-коди уроків української мови та розвитку мовлення у 3-ому класі із застосуванням вказаних методик:

Технологія опрацювання дискусійних питань.

Метод «Займи позицію» допомагає навчитися обирати позицію відносно спірної проблеми, висувати аргументи на захист свого вибору та прислухатися до аргументів тих, хто обирає іншу позицію. Ще в давнину Піфагор сказав: «Хоча слова «так» і «ні» дуже короткі, але вони вимагають серйозних роздумів».

Подібним до попереднього є метод «Займи позицію». Він також дає можливість обговорити дискусійні питання за участю всіх учнів. Метод допомагає стати на бік іншої людини, розвиває навички аргументації, активного слухання тощо.

Метод прес - використовується у випадках, коли виникають суперечливі питання і потрібно аргументувати свою позицію з проблеми, що обговорюється. Метою застосування цього методу є надання учням можливості навчитися формулювати й висловлювати свою думку з певного питання, викладаючи аргументи в чіткій та стислій формі.

Кооперативне навчання.

Методика «Кероване читання з передбаченням». Після ознайомлення з назвою тексту та його автором перед читанням ставимо дітям питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде текст.

Текст розподіляється на частини, і далі читати його учні будуть частинами. Зупинки бажано робити на найбільш цікавих місцях, щоб створити інтригуючу ситуацію очікування.

Після читання кожної частини учням ставляться запитання, причому бажано уникати буквальних. Також пропонується спробувати зробити прогноз (передбачення) стосовно того, що буде далі. А після читання наступної частини це передбачення аналізуємо. Результативність застосування цієї методики звичайно залежать саме від системи питань, що учитель пропонує учням.

Методики «Реакція читача». До даних методик належать «Думайте - працюйте в парах - обмінюйтесь думками», «Щоденник подвійних нотаток», «Порушена послідовність», «Взаємні запитання».

Використання цих методик надає можливість співвіднести власний досвід читача із здобутками своїх однокласників, націлює учнів на роздуми над тим, яке значення для них має виучуваний матеріал, як він впливає на їхні почуття, світосприйняття.

Методики «Взаємні запитання». Текст або матеріал для вивчення поділити на логічно завершені частини. Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання:

- ✓ одне одному в групі;
- ✓ одне одному в парі;
- ✓ одна пара (група) іншій.

Методика «Доповідач-респондент» полягає у запам'ятовуванні прочитаного тексту. Учні працюють як на місцях, так і біля дошки. Один переказує зміст прочитаного, другий уважно слухає. Потім все, що було пропущено першим учнем, другий показує за допомогою рухів, жестів, міміки. Оповідач намагається доповнити свою розповідь тим, про що ще не було сказано.

Методика «Інтерв'ю». Читання тексту та фронтальна робота над ним. Далі працюють два учні - кореспондент та респондент. Тема інтерв'ю може бути різноманітною. Вона може буквально повторювати зміст тексту або привносити власне сприйняття кожної дитини прочитаного матеріалу.

На етапі усвідомлення вивченого матеріалу для перевірки логічної правильності понять складаємо діаграму ВЕНА. Вона може бути використана для протиставлення ідей та показати, як вони збігаються, а також для визначення спільних і відмінних рис.

QR-коди уроків читання у 3-ому класі із застосуванням вказаних методик:

Метод «Навчаючи, вчусь» («Кожен вчить кожного», «Броунівський рух») використовується у вивченні блоку інформації або в узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість учням узяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Використання цього методу дає загальну картину понять і фактів, що вивчаються на уроці, а також викликає певні запитання та підвищує інтерес до навчання.

Сутність цього методу полягає в тому, що учитель готує картки з фактами, що стосуються теми уроку, по одній для кожного учня. Роздає по одній картці кожному. Впродовж кількох хвилин учні читають інформацію на картці. Далі їм пропонується ходити по класу і знайомити зі своєю інформацією інших однокласників. Учень може одночасно говорити лише з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого учня. У відведений час варто забезпечити спілкування кожного учня з максимальною кількістю інших для отримання якомога повнішої

інформації. Після того як учні завершать цю вправу, запропонувати їм відтворити отриману інформацію.

QR-коди уроків української мови у 3-ому класі із застосуванням вказаних методик:

«Ажурна пилка» («Мозаїка»). Технологія використовується для створення на уроці ситуації, що дає змогу учням працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу. Ефективна у випадках, коли початкова інформація вже донесена до учнів на попередньому уроці або доповнює такий урок. Заохочує учнів допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Технологія ситуативного моделювання (навчання у грі).

Практикую проведення рольових ігор. Вони спрямовані на активізацію комунікативної діяльності учнів. Вибір форм рольових ігор визначається завданням уроку. В своїй роботі прагну використовувати такі форми рольових ігор, які були б цікавими для учнів. Мої учні бувають журналістами, мандрівниками, міністрами, вченими-дослідниками, експертами, акторами. Рольові ігри доцільно проводити на етапі узагальнення знань, коли велика увага приділяється питанням практичного використання набутих знань.

В основі «Шести капелюхів» лежить ідея паралельного мислення - мислення конструктивного, при якому різні точки зору і підходи не стикаються, а співіснують

Зазвичай, коли учні намагаються думати над рішенням практичної задачі, то стикаються з декількома труднощами: часто вони взагалі не схильні думати над рішенням, відчують невпевненість, не знають з чого почати і що робити далі, намагаються подумки утримувати інформацію до кількох частин задачі.

Метод «Шести капелюхів» - це простий і практичний спосіб здолати подібні труднощі за допомогою поділу процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений капелюхом свого кольору.

Білий капелюх: інформація. У цьому режимі мислення нас цікавлять тільки факти. Ми ставимо питання про те, що ми вже знаємо, яка ще інформація нам потрібна і як нам її отримати.

Червоний капелюх: почуття і інтуїція. У режимі червоного капелюха в учасників сесії з'являється можливість висловити свої почуття й інтуїтивні припущення відносно даного питання, не вдаючись до пояснень про те, чому це так, хто винен і що робити.

Чорний капелюх: критика. Чорний капелюх дозволяє дати волю критичним оцінками, побоюванням і обережності. Він захищає нас від непродуманих дій, вказує на можливі ризики.

Жовтий капелюх: логічний позитив, що вимагає від нас перемкнути свою увагу на пошук переваг і позитивних сторін даної ідеї.

Зелений капелюх: креативність. Придумування нових ідей, переосмислення вже існуючих, пошук альтернативи, дослідження можливостей.

Синій капелюх: управління процесом. Призначений не для роботи зі змістом завдання, а для управління самим процесом роботи. Зокрема, його використовують на початку сесії для визначення того, що належить зробити, і в кінці, щоб узагальнити досягнуте.

QR-коди уроків читання та мови у 3-ому та 4-ому класах із застосуванням вказаних методик:

Дидактичний матеріал — особливий тип наочного навчального посібника, який застосовується для демонстрації, самостійної роботи в класі або вдома.

Електронний дидактичний матеріал - цілеспрямовано розроблені документи для використання у навчальному процесі за допомогою прикладних програм загального призначення, побудовані відповідно до змісту навчальної теми і методики навчання предмету.

Використання електронних дидактичних матеріалів дозволяє:

- ✓ ідентифікувати, диференціювати та інтенсифікувати процес навчання,
- ✓ посилити мотивацію навчання за рахунок використання різних видів діяльності і джерел інформації,
- ✓ формувати вміння орієнтуватися в проблемі і шукати шляхи її вирішення,
- ✓ змінити характер пізнавальної діяльності учнів,
- ✓ візуалізувати навчальну інформацію;
- ✓ забезпечити доступ до мережі інформації,
- ✓ формувати інформаційну компетенцію вчителя та учнів.

Пропоную власну розробку «Електронний дидактичний матеріал – посібник «Словникові слова» для 4 класу» (додаток 1)

https://fileview.fwdcdn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2Fpublic%2Ffile_view%2Flist%3Ftoken%3Dq9v0tBnj1FGTPoYDxMtdfoVL3CzROESZkw00AoFcAtkk9mgVYHTMzkhc08bt4fZcsGRxJfBqHPAZOq92TtB-ThPyatdBXaRbbGc%253AkBKaEZk_R6hYjP2S%26r%3D1607030269224&default_mode=view&lang=ru#start=0)

Застосовуючи перераховані вправи і методи головне пам'ятати, що критичне мислення - це вміння визначити проблему і виробити оптимальну стратегію її розв'язання. Доречно тут буде згадати вислів П. Лессінга, який зазначав: «Сперечайтесь, плутайтесь, помиляйтесь, але, заради Бога, міркуйте, і хоч хибно, але самостійно».

Плідна робота над науково-методичною темою «Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів» допомогла мені зробити важливий висновок: для вирішення будь-яких завдань слід, насамперед, організувати роботу вчителя в якості фасалітатора навчально-виховного процесу і максимально активізувати діяльність учнів, формуючи в них потребу, вміння і навички критичного мислення.

Наші учні мають бути здатними сприймати фактичний матеріал, ретельно і критично аналізувати його, доповнювати власними дослідженнями, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, синтезувати власні твердження. За ними – наше майбутнє!

Література:

1. Большакова І. Розвиток критичного письма / І.Большакова // Почат. освіта. - 2012 р. - № 11. - с. 3-7.
2. Інтерактивні технології навчання в початкових класах / авт. - упор. І. І. Дівакова. - Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 180 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі: навч. - метод. посіб. / ред. М.С. Вашуленка. - К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
4. Начаева Е. С. Возможности применения ИКТ при использовании технологии критического мышления [Електронний ресурс] / Е. С. Начаева // Интернет-журнал "Просвещение". – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.prosveshenie.kz/882-vozmozhnosti-primeneniya-ikt-pri-ispolzovaniitehnologii-kriticheskogo-myshleniya.html>
5. Пономарьова К. Реалізація компетентного підходу в навчанні молодших школярів української мови / К. Пономарьова // Почат. шк. - 2010 г. - № 12. - с. 49 - 52.
6. Савченко О. Ключові компетентності - інноваційний результат шкільної освіти // Рідна шк. - 2011 г. - № 9. - с. 4–8.
7. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) / С. О. Терно : [посібник для вчителя]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – 105 с.
8. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. - Х.: Вид. група "Основа", 2008. - 189 с. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. – К.; 2006 р.
9. Формування критичного мислення школярів / Марченко О.Г. - Х вид. група «Основа»: «Тріада +». - 2007 р.
10. Як опанувати технологію критичного мислення / Макаренко В.М. Туманцова О.О. - Х.: вид. група «Основа»: «Тріада +». - 2008 р.

Додаток 1.